ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 23ης Οκτωβρίου 1997 *

Στην υπόθεση C-159/94,

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον Richard B. Wainwright, κύριο νομικό σύμβουλο, και Hendrik van Lier, νομικό σύμβουλο, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Carlos Gómez de la Cruz, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

προσφεύγουσα,

υποστηριζόμενη από το

Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βόρειας Ιρλανδίας, εκπροσωπούμενο από τη Lindsey Nicoll, του Treasury Solicitor's Department, επικουρούμενη από τον David Anderson, barrister, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την Πρεσβεία του Ηνωμένου Βασιλείου, 14, boulevard Roosevelt,

παρεμβαίνον,

κατά

Γαλλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπουμένης από την Catherine de Salins, υποδιευθύντρια στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και τον Jean-Marc Belorgey, chargé de mission στην ίδια διεύθυνση, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την Πρεσβεία της Γαλλίας, 8 B, boulevard Joseph II,

καθής,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

υποστηριζομένης από την

Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τον Michael A. Buckley, Chief State Solicitor, επικουρούμενο από τον John D. Cooke, SC, και την Jennifer Payne, barrister, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την Πρεσβεία της Ιρλανδίας, 28, route d'Arlon,

παρεμβαίνουσα,

που έχει ως αντικείμενο να αναγνωριστεί ότι η Γαλλική Δημοκρατία, θεσπίζοντας αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής για το φυσικό αέριο και το ηλεκτρικό ρεύμα, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 30, 34 και 37 της Συνθήκης ΕΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, C. Gulmann, H. Ragnemalm και M. Wathelet, προέδρους τμήματος, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, J. L. Murray, D. A. O. Edward (εισηγητή), J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann και L. Sevón, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Γ. Κοσμάς
γραμματείς: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,
D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 7ης Μαΐου 1996, κατά την οποία η Επιτροπή εκπροσωπήθηκε από τους Richard B.

Wainwright και Hendrik van Lier, το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βόρειας Ιρλανδίας από τον M. Nicholas Green, barrister, η Γαλλική Δημοκρατία από τους Marc Perrin de Brichambaut, διευθυντή νομικών υποθέσεων στο Υπουργείο Εξωτερικών, και Jean-Marc Belorgey, και η Ιρλανδία από τον Paul Gallagher, SC, και την Jennifer Payne,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 26ης Νοεμβρίου 1996,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 14 Ιουνίου 1994, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε, βάσει του άρθρου 169 της Συνθήκης ΕΚ, προσφυγή με την οποία ζητεί να αναγνωριστεί ότι η Γαλλική Δημοκρατία, θεσπίζοντας αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής για το φυσικό αέριο και το ηλεκτρικό ρεύμα, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 30, 34 και 37 της Συνθήκης ΕΚ.

2 Στη Γαλλία, το άρθρο 1 του νόμου 46-628, της 8ης Απριλίου 1946, περί εθνικοποιήσεως του ηλεκτρικού ρεύματος και του φυσικού αερίου (*JORF* της 9ης Απριλίου 1946, στο εξής: νόμος του 1946), ορίζει:

«Από της εκδόσεως του παρόντος νόμου εθνικοποιούνται:

1. Η παραγωγή, η μεταφορά, η διανομή, η εισαγωγή και η εξαγωγή ηλεκτρικού ρεύματος.

2. Η παραγωγή, η μεταφορά, η διανομή, η εισαγωγή και η εξαγωγή καυσίμου φυσικού αερίου.»

3 Με τα άρθρα 2 και 3 του νόμου του 1946 η διαχείριση των εθνικοποιημένων επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενεργείας και φυσικού αερίου ανατίθεται σε δημόσιους οργανισμούς βιομηχανικού και εμπορικού χαρακτήρα με την επωνυμία Électricité de France (EDF), Service National και Gaz de France (GDF), Service National, αντιστοίχως.

4 Από τον νόμο του 1946 καθώς και από τη δικογραφία προκύπτει ότι η εθνικοποίηση των τομέων της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου δεν είχε ως αποτέλεσμα ότι η EDF και η GDF είναι οι μόνοι φορείς για όλες τις δραστηριότητες που απαριθμεί το άρθρο 1 του νόμου. Αυτό πάντως συνέβη με τις εισαγωγές και τις εξαγωγές.

5 Όσον αφορά τον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, αυτό συνέβη επίσης και με τη μεταφορά την οποία διενεργεί αποκλειστικά η EDF βάσει μιας συμβάσεως παραχωρήσεως που συνήφθη με το Δημόσιο στις 27 Νοεμβρίου 1958, για διάστημα εβδομήντα πέντε ετών. Αντιθέτως, βάσει του άρθρου 8 του νόμου του 1946, ορισμένες επιχειρήσεις ή εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος αποκλείστηκαν από την εθνικοποίηση. Το 1993, επί συνολικής παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στη Γαλλία 450,6 TWh (térawatt/ώρα), τα 26,8 TWh δεν παρήχθη από τους σταθμούς που εκμεταλλεύεται η EDF ή που λειτουργούν υπό τον έλεγχό της. Επίσης, βάσει του άρθρου 23 του νόμου του 1946, οι υπηρεσίες διανομής των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης που υπήρχαν κατά την εθνικοποίηση έλαβαν την άδεια να εξακολουθήσουν να λειτουργούν και, κατά τη δικογραφία, εξασφαλίζουν τη διανομή του 6 %, περίπου, του ηλεκτρικού ρεύματος που καταναλίσκεται στη Γαλλία.

6 Όσον αφορά το φυσικό αέριο, η μεταφορά τους μέσω του δικτύου υψηλής πιέσεως που χρησιμοποιείται για την παράδοση στους διανομείς και στις άμεσα εξυπηρετούμενες βιομηχανικές επιχειρήσεις γίνεται βάσει αποκλειστικών δικαιωμάτων που χορηγεί το δημόσιο για περίοδο τριάντα ετών. Η GDF είναι ο κύριος παραχωρησιούχος, υπάρχουν όμως και δύο άλλοι από τους οποίους ο ένας εξυπηρετεί δώδεκα γαλλικά διαμερίσματα και ο άλλος εκμεταλλεύεται ένα ιδιωτικό δίκτυο. Η διανομή στους τελικούς καταναλωτές μέσω των δικτύων χαμηλής πιέσεως γίνεται βάσει αποκλειστικών δικαιωμάτων που χορηγούν οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοικήσεως, κατά κανόνα για περίοδο τριάντα ετών. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι η GDF είναι ο κύριος παραχωρησιούχος και μόνο το 4 % της διανομής διενεργείται από δημόσιες ή δημοτικές επιχειρήσεις αερίου. Η GDF δεν είναι παραγωγός φυσικού αερίου.

7 Η Επιτροπή θεώρησε ότι τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου που ο νόμος του 1946 αναγνωρίζει υπέρ του δημοσίου και αναθέτει σε δημόσιους οργανισμούς δεν συμβιβάζονται προς τα άρθρα 30, 34 και 37 της Συνθήκης και για τον λόγο αυτό, με έγγραφο της 9ης Αυγούστου 1991, σύμφωνα με το άρθρο 169 της Συνθήκης, κάλεσε τη Γαλλική Κυβέρνηση να υποβάλει τις παρατηρήσεις της επί της προσαπτομένης παραβάσεως εντός δύο μηνών.

8 Με έγγραφο της 10ης Οκτωβρίου 1991, η Γαλλική Κυβέρνηση αμφισβήτησε την ύπαρξη παραβάσεως και ισχυρίστηκε μεταξύ άλλων ότι η διατήρηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής υπέρ της EDF και της GDF δικαιολογείται βάσει του άρθρου 36 και του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ.

9 Στις 26 Νοεμβρίου 1992, η Επιτροπή απηύθυνε αιτιολογημένη γνώμη στη Γαλλική Δημοκρατία με την οποία απέρριψε τα επιχειρήματα που είχε προβάλει η Γαλλική Κυβέρνηση και υποστήριξε ιδίως ότι οι εξαιρέσεις που προβλέπουν τα άρθρα 36 και 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης δεν έχουν εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση.

10 Δεδομένου ότι η Γαλλική Κυβέρνηση, με έγγραφο της 25ης Ιανουαρίου 1993 ενέμεινε στην άποψή της, η Επιτροπή άσκησε την υπό κρίση προσφυγή.

11 Με διάταξη της 14ης Δεκεμβρίου 1994, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου επέτρεψε στην Ιρλανδία να παρέμβει προς στήριξη των αιτημάτων της Γαλλικής Δημοκρατίας· με διάταξη της ίδιας ημέρας επέτρεψε και την παρέμβαση του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βόρειας Ιρλανδίας προς στήριξη των αιτημάτων της Επιτροπής.

Επί του παραδεκτού

12 Η Γαλλική Κυβέρνηση, χωρίς να εγείρει ρητά ένσταση απαραδέκτου, διατυπώνει αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό της προσφυγής της Επιτροπής, καθόσον η τελευταία μόλις με το δικόγραφο της προσφυγής εξέτασε για πρώτη φορά τα επιχειρήματα που η Γαλλική Κυβέρνηση είχε αναπτύξει με τις παρατηρήσεις της επί του προειδοποιητικού εγγράφου, στηριχθείσα στα άρθρα 36 και 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

13 Η Γαλλική Κυβέρνηση παρατηρεί ειδικότερα ότι, με την αιτιολογημένη γνώμη, η Επιτροπή απλώς επισήμανε ότι ο στόχος της ασφάλειας του εφοδιασμού σε ενέργεια δεν μπορεί να προβληθεί για να δικαιολογήσει τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής ηλεκτρικού ρεύματος ενώ με το δικόγραφο της προσφυγής δέχεται αυτή τη δυνατότητα αλλά παρατηρεί ότι ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί με μέσα λιγότερο περιοριστικά του εμπορίου. Εξάλλου, ενώ με την αιτιολογημένη γνώμη η Επιτροπή είχε απορρίψει απεριφράστως το ενδεχόμενο εφαρμογής εν προκειμένω του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης, με την αιτιολογία ότι η διάταξη αυτή αφορά αποκλειστικά τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, δέχθηκε τελικώς με το δικόγραφο της προσφυγής ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η διάταξη αυτή επιτρέπει τα κράτη μέλη, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να θεσπίζουν υπέρ των επιχειρήσεων της παραγράφου 2 του άρθρου αυτου αποκλειστικά δικαιώματα που παραβιάζουν τους κανόνες ανταγωνισμού και κατά συνέπεια εξέτασε το ζήτημα αν πληρούνται πράγματι εν προκειμένω οι προϋποθέσεις αυτές.

14 Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι κατά την εξέταση αυτή, η Επιτροπή αναθεώρησε σε μεγάλο βαθμό την άποψή της όσον αφορά δύο βασικά σημεία της αντιδικίας, μετά από την έκδοση της αιτιολογημένης γνώμης και κατ' αυτόν τον τρόπο αγνόησε τόσο τον σκοπό της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας όπως τον ορίζει το άρθρο 169, πρώτο εδάφιο της Συνθήκης όσο και, γενικότερα, τα δικαιώματα άμυνας του ελεγχομένου κράτους μέλους.

15 Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι ο στόχος της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας που προβλέπει το άρθρο 169 της Συνθήκης είναι να δώσει στο κράτος μέλος τη δυνατότητα να δικαιολογήσει τη θέση του ή

ενδεχομένως να συμμορφωθεί αυτοβούλως προς τις απαιτήσεις της Συνθήκης. Επομένως, το νομότυπο της διαδικασίας αυτής συνιστά ουσιώδη εγγύηση όχι μόνο για την προστασία των δικαιωμάτων του εν λόγω κράτους μέλους αλλά και για να εξασφαλιστεί ότι η διαδικασία που θα κινηθεί ενδεχομένως ενώπιον του Δικαστηρίου θα έχει ως αντικείμενο μια σαφώς καθορισμένη διαφορά (βλ. διάταξη του Δικαστηρίου της 11ης Ιουλίου 1995, C-266/94, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 1995, σ. I-1975, σκέψη 17).

16 Επομένως, για να εκτιμηθεί το παραδεκτό της προσφυγής, πρέπει να εξετασθεί η εξέλιξη της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας.

17 Με το έγγραφο οχλήσεως, η Επιτροπή τόνισε ότι η Γαλλική Δημοκρατία δεν μπορούσε πλέον, έναντι των άλλων κρατών μελών, να διατηρεί αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής στον τομέα του ηλεκτρικού ρεύματος και του φυσικού αερίου, τα οποία, κατά την άποψή της, είναι ασυμβίβαστα προς τα άρθρα 30, 34 και 37 της Συνθήκης.

18 Με την απάντησή της, η Γαλλική Κυβέρνηση προέβαλε διάφορα επιχειρήματα οικονομικής και νομικής φύσεως για να δικαιολογήσει τη διατήρηση των επιδίκων αποκλειστικών δικαιωμάτων. Υποστήριξε ιδίως ότι η διατήρηση των δικαιωμάτων αυτών δικαιολογείται βάσει των άρθρων 36 και 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

19 Με την αιτιολογημένη γνώμη, η Επιτροπή δεν εξέτασε καθόλου την οικονομική πτυχή αλλά ασχολήθηκε μάλλον με τις νομικές θεωρήσεις και επέμεινε στην άποψη ότι η διατήρηση των επιδίκων αποκλειστικών δικαιωμάτων δεν συμβιβάζεται προς τα άρθρα 30, 34 και 37. Όσον αφορά το άρθρο 36 της Συνθήκης, θεώρησε ότι το καθού κράτος μέλος οφείλει να αποδείξει ότι η χορήγηση αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου ήταν το λιγότερο περιοριστικό μέτρο που είχε στη διάθεσή του προκειμένου να εξασφαλίσει την ασφάλεια του εφοδιασμού, που είναι το μόνο στοιχείο που μπορεί να ληφθεί υπόψη βάσει του άρθρου αυτού. Όσον αφορά το άρθρο 90, παράγραφος 2, η Επιτροπή απλώς τόνισε ότι η διάταξη αυτή δεν έχει εφαρμογή σε κρατικά μέτρα που αντιβαίνουν στα άρθρα 30, 34 και 37 της Συνθήκης.

20 Με τις παρατηρήσεις της επί της αιτιολογημένης γνώμης, η Γαλλική Κυβέρνηση ανέπτυξε τα επιχειρήματα, οικονομικού και νομικού χαρακτήρα, που είχε προβάλει προηγουμένως. Τόνισε ιδίως τις συνέπειες της απόψεως της Επιτροπής η οποία, με την αμφισβήτηση ορισμένων χαρακτηριστικών της οργανώσεως του τομέα του ηλεκτρικού ρεύματος και του φυσικού αερίου στη Γαλλία, προσβάλλει μια οργάνωση που εξυπηρετεί τους στόχους της εθνικής πολιτικής στον τομέα της ενέργειας την οποία καμιά πολιτική δεν μπορεί να αντικαταστήσει στο παρόν στάδιο.

21 Η Γαλλική Κυβέρνηση τόνισε επίσης την ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη, κατά την εξέταση των επιμέρους στοιχείων του συστήματος που αποτελούν τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής, η ιδιαίτερη κατάσταση κάθε κράτους μέλους. Τέλος, παρουσίασε λεπτομερώς τη γαλλική οργάνωση για να αποδείξει ότι τα εν λόγω αποκλειστικά δικαιώματα είναι αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής παροχής δημόσιας υπηρεσίας που έχει ανατεθεί στην EDF και στην GDF.

22 Με το δικόγραφο της προσφυγής όπως και με την αιτιολογημένη γνώμη, η Επιτροπή ουσιαστικά περιορίστηκε στο να επαναλάβει τα νομικά επιχειρήματά της. Σχετικά με το άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης, επανέλαβε την άποψή της ότι η διάταξη αυτή δεν μπορεί να προβληθεί για να δικαιολογήσει ένα κρατικό μέτρο ασυμβίβαστο προς τα άρθρα 30, 34 και 37 της Συνθήκης. Μόνο επικουρικώς και ενόψει των αποφάσεων της 19ης Μαΐου 1993, C-320/91, Corbeau (Συλλογή 1993, σ. I-2533), και της 27ης Απριλίου 1994, C-393/92, Almelo κ.λπ. (Συλλογή 1994, σ. I-1477), που είναι και οι δύο μεταγενέστερες της αιτιολογημένης γνώμης, εξέτασε το ζήτημα αν πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 90, παράγραφος 2, όπως η διάταξη αυτή ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο.

23 Ωστόσο, σχετικά με το ζήτημα αυτό η Επιτροπή αρκέστηκε στο να παρατηρήσει ότι, εν πάση περιπτώσει, η Γαλλική Κυβέρνηση δεν είχε αποδείξει ούτε αν, σε περίπτωση ανοίγματος της αγοράς, υπήρχε κίνδυνος να προσηλωθούν οι εισαγωγείς και εξαγωγείς ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου στις πλέον κερδοφόρες δραστηριότητες και να αφήσουν τις λιγότερο κερδοφόρες στην EDF και στην GDF, ούτε ότι το ενδεχόμενο αυτό θα έθετε σε κίνδυνο την οικονομική βιωσιμότητα της EDF και της GDF, ούτε ότι δεν υπήρχαν άλλα μέτρα λιγότερο περιοριστικά του εμπορίου, μέσω των οποίων θα μπο-

ρούσε ομοίως να επιτευχθεί η τήρηση των εν λόγω υποχρεώσεων, όπως η υποστήριξη εκ μέρους της δημόσιας αρχής, η εξίσωση των εξόδων που συνδέονται με τις υποχρεώσεις υπηρεσίας γενικού συμφέροντος μεταξύ EDF και GDF, αφενός, και των εισαγωγέων και εξαγωγέων, αφετέρου.

24 Υπό τις συνθήκες αυτές πρέπει να σημειωθεί, αφενός, ότι οι αιτιάσεις της Επιτροπής περιορίζονται στη διατήρηση μόνον των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής της EDF και της GDF, πλην όμως η Επιτροπή ρητώς επιφυλάχθηκε να λάβει θέση όσον αφορά τις άλλες πτυχές της οργανώσεως της βιομηχανίας ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου στη Γαλλία.

25 Αφετέρου η Επιτροπή φρονεί ότι, αν τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής κριθούν ασυμβίβαστα προς τα άρθρα 30, 34 και 37 της Συνθήκης, η Γαλλική Κυβέρνηση θα πρέπει να φέρει εξ ολοκλήρου το βάρος αποδείξεως προκειμένου να δικαιολογήσει τη διατήρηση των δικαιωμάτων αυτών είτε βάσει του άρθρου 36, είτε βάσει του άρθρου 90, παράγραφος 2.

26 Κατ' αυτόν τον τρόπο οριοθετούμενη, η προσφυγή της Επιτροπής δεν υπερβαίνει το πλαίσιο των αιτιάσεων όπως διαμορφώθηκε με την προειδοποιητική επιστολή και την αιτιολογημένη γνώμη. Επομένως είναι παραδεκτή.

Ως προς το ζήτημα αν συμβιβάζονται τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής προς τα άρθρα 30, 34 και 37 της Συνθήκης

27 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι η ύπαρξη εθνικού μονοπωλίου εισαγωγής υπέρ της EDF και της GDF εμποδίζει αφενός τους παραγωγούς των άλλων κρατών μελών να πωλήσουν την παραγωγή τους στο γαλλικό έδαφος σε πελάτες άλλους πλην του μονοπωλίου αυτού και, αφετέρου, τους ενδεχομένους πελάτες που βρίσκονται στο γαλλικό έδαφος να επιλέξουν ελεύθερα πηγές εφοδιασμού σε ηλεκτρικό ρεύμα και φυσικό αέριο από άλλα κράτη μέλη.

28 Τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής της EDF και της GDF είναι για τον λόγο αυτό ικανά να περιορίσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και, ως μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών, αντιβαίνουν στο άρθρο 30 της Συνθήκης. Τα δικαιώματα αυτά αποτελούν συγχρόνως δυσμενή διάκριση κατά την έννοια του άρθρου 37 της Συνθήκης όχι μόνον έναντι των εξαγωγέων που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη αλλά και έναντι των καταναλωτών που είναι εγκατεστημένοι στο οικείο κράτος μέλος.

29 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι ίδιες θεωρήσεις ισχύουν mutatis mutandis και για τα αποκλειστικά δικαιώματα εξαγωγής των οποίων απολαύουν η EDF και η GDF. Οι κάτοχοι αυτών των δικαιωμάτων τείνουν, όπως είναι φυσικό, να επηρεάσουν την εθνική παραγωγή στην εθνική αγορά εις βάρος της ζητήσεως από άλλα κράτη μέλη οπότε πρέπει να θεωρηθεί ότι εισάγουν διακρίσεις κατά την έννοια των άρθρων 34 και 37 της Συνθήκης.

30 Τα σχετικά με το άρθρο 37 επιχειρήματα πρέπει να εξετασθούν κατά προτεραιότητα.

Ως προς το άρθρο 37 της Συνθήκης

31 Κατά το άρθρο 37, παράγραφος 1, τα κράτη μέλη διαρρυθμίζουν προοδευτικώς τα κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα κατά τρόπο ώστε με τη λήξη της μεταβατικής περιόδου να αποκλείεται, ως προς τους όρους εφοδιασμού και διαθέσεως, οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών. Η υποχρέωση αυτή ισχύει για κάθε οργανισμό με τον οποίο το κράτος νομικά ή πραγματικά ελέγχει, διευθύνει ή επηρεάζει αισθητά, άμεσα ή έμμεσα τις εισαγωγές ή τις εξαγωγές μεταξύ των κρατών μελών, εφαρμόζεται δε ομοίως και επί των κατά παραχώρηση κρατικών μονοπωλίων.

32 Η διάταξη αυτή δηλαδή, χωρίς να απαιτεί την κατάργηση των εν λόγω μονοπωλίων, επιτάσσει τη διαρρύθμισή τους κατά τρόπο ώστε να εξασφαλιστεί η πλήρης εξάλειψη των διακρίσεων κατά την εκπνοή της μεταβατικής περιόδου (απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1976, 59/75, Manghera κ.λπ., Συλλογή τόμος 1976, σ. 27, σκέψη 5).

33 Όπως όμως το Δικαστήριο έκρινε ήδη με τις αποφάσεις Manghera κ.λπ., προπαρατεθείσα (σκέψη 12), και της 13ης Δεκεμβρίου 1990, C-347/88, Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας (Συλλογή 1990, σ. I-4747, σκέψη 44), τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής αποτελούν, εις βάρος των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη εξαγωγέων, δυσμενή διάκριση απαγορευομένη από το άρθρο 37, παράγραφος 1. Πράγματι τα δικαιώματα αυτά είναι ικανά να επηρεάσουν άμεσα τους όρους διαθέσεως μόνον των επιχειρηματιών ή πωλητών των άλλων κρατών μελών.

34 Ομοίως, τα αποκλειστικά δικαιώματα εξαγωγής συνεπάγονται εκ φύσεως δυσμενή διάκριση εις βάρος των εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη εισαγωγέων δεδομένου ότι αυτή η αποκλειστικότητα επηρεάζει μόνον τους όρους εφοδιασμού των επιχειρηματικών ή των καταναλωτών των άλλων κρατών μελών.

35 Πρέπει να σημειωθεί συναφώς ότι η Γαλλική Κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι η εθνική παραγωγή τόσο ηλεκτρικού ρεύματος όσο και φυσικού αερίου προορίζεται κατά προτεραιότητα για τους καταναλωτές που βρίσκονται στο γαλλικό έδαφος. Για τον λόγο αυτό συνάγεται το συμπέρασμα ότι τα αποκλειστικά δικαιώματα εξαγωγής της EDF και της GDF έχουν αν όχι ως αντικείμενο, τουλάχιστον ως αποτέλεσμα ότι περιορίζουν ειδικώς τα ρεύματα των εξαγωγών και εγκαθιδρύουν με αυτόν τον τρόπο διαφορετική μεταχείριση μεταξύ του εσωτερικού και του εξωτερικού εμπορίου έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ιδιαίτερο πλεονέκτημα στη γαλλική εγχώρια αγορά (βλ. συναφώς, όσον αφορά το άρθρο 34 της Συνθήκης, ιδώς την απόφαση της 9ης Ιουνίου 1992, C-47/90, Delhaize & Le Lion, Συλλογή 1992, σ. I-3669, σκέψη 12).

36 Όσον αφορά τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής, η Γαλλική Κυβέρνηση αντιτάσσει ότι ο τομέας του ηλεκτρικού ρεύματος στην Κοινότητα χαρακτηρίζεται από μεγάλη ομοιογένεια των όρων υπό τους οποίους διεξάγεται το εμπόριο και σε κανένα μέρος οι τελικοί καταναλωτές ή οι διανομείς δεν

μπορούν να επιλέξουν ελεύθερα τον προμηθευτή, οπότε η EDF δεν βρίσκεται σε ευνοϊκότερη θέση από τους επιχειρηματίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη, το δε μονοπώλιο εισαγωγής που κατέχει δεν μεταβάλλει εις βάρος των επιχειρηματιών αυτών τους όρους ανταγωνισμού στη Γαλλία, σε σχέση με αυτούς που ισχύουν στα άλλα κράτη μέλη.

37 Η ίδια διαπίστωση ισχύει, κατά την εν λόγω κυβέρνηση, και για τον τομέα του φυσικού αερίου καθόσον οι όροι εμπορίας είναι στην πραγματικότητα όμοιοι σε όλα τα κράτη μέλη, ακόμη και αν, σε ορισμένα από αυτά, δεν υπάρχει εκ του νόμου μονοπώλιο εισαγωγής.

38 Αυτό το αντεπιχείρημα που στηρίζεται στη σύγκριση μεταξύ της καταστάσεως όπως διαμορφώνεται στο κράτος του μονοπωλίου και αυτής που υπάρχει στα άλλα κράτη μέλη δεν μπορεί πάντως να γίνει δεκτό.

39 Πράγματι, όπως το Δικαστήριο έκρινε με την απόφαση Manghera κ.λπ. (προπαρατεθείσα, σκέψεις 9 και 10), ο σκοπός του άρθρου 37, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί αν δεν εξασφαλιζόταν σε ένα κράτος μέλος όπου υφίσταται εμπορικό μονοπώλιο η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων προελεύσεως άλλων κρατών μελών ομοίων με εκείνα που αφορά το κρατικό μονοπώλιο.

40 Όμως, η ύπαρξη αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής σε ένα κράτος μέλος στερεί από τους επιχειρηματίες των άλλων κρατών μελών τη δυνατότητα να προσφέρουν τα προϊόντα τους στους καταναλωτές της επιλογής τους εντός του οικείου κράτους μέλους, ανεξαρτήτως των όρων που συναντούν στο κράτος μέλος της καταγωγής τους ή σε άλλα κράτη μέλη.

Ως προς τα άρθρα 30, 34 και 36 της Συνθήκης

41 Κατά συνέπεια, αφού η διατήρηση των επιδίκων αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής αντιβαίνει στο άρθρο 37 της Συνθήκης παρέλκει να εξετασθεί αν τα δικαιώματα αυτά αντιβαίνουν και στα άρθρα 30 και 34 ούτε, επομένως, αν δικαιολογούνται ενδεχομένως βάσει του άρθρου 36 της Συνθήκης.

42 Ωστόσο, πρέπει περαιτέρω να εξετασθεί αν τα επίδικα αποκλειστικά δικαιώματα δικαιολογούνται, όπως ισχυρίζετια η Γαλλική Κυβέρνηση, βάσει του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

Ως προς τους δικαιολογητικούς λόγους που στηρίζονται στο άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης

43 Πρέπει καταρχάς να εξετασθεί το επιχείρημα που προέβαλε κατά κύριο λόγο η Επιτροπή, ότι δηλαδή το άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης δεν μπορεί να προβληθεί για να δικαιολογήσει κρατικά μέτρα τα οποία προσκρούουν στις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

Ως προς το αν έχει εφαρμογή το άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης στην περίπτωση κρατικών μέτρων που προσκρούουν στις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων

44 Το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης απαγορεύει γενικώς στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν μέτρα αντίθετα προς τους κανόνες της Συνθήκης ΕΚ, ιδίως προς τους κανόνες των άρθρων 6 και 85 έως 94, ως προς

τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις επιχειρήσεις στις οποίες χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα. Η διάταξη αυτή συνεπάγεται κατ' ανάγκη ότι τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν υπέρ ορισμένων επιχειρήσεων αποκλειστικά δικαιώματα και να τους χορηγούν μονοπώλια.

45 Το άρθρο 90, παράγραφος 2, προβλέπει ότι οι επιχειρήσεις που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος υπόκεινται στους κανόνες της Συνθήκης, ιδίως στους κανόνες ανταγωνισμού κατά το μέτρο που η εφαρμογή των μέτρων αυτών δεν εμποδίζει νομικά ή πραγματικά την εκπλήρωση της ιδιαίτερης αποστολής που τους έχει ανατεθεί, υπό τον όρο πάντως ότι η ανάπτυξη του εμπορίου δεν θα επηρεάζεται σε βαθμό αντίθετο προς το συμφέρον της Κοινότητας.

46 Με την απόφαση της 6ης Ιουλίου 1982, 188/80, 189/80 και 190/80, Γαλλία, Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής (Συλλογή 1982, σ. 2545, σκέψη 12), το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 90 δεν αφορά, παρά μόνον τις επιχειρήσεις, για τη συμπεριφορά των οποίων τα κράτη οφείλουν να αναλάβουν ιδιαίτερη ευθύνη, λόγω της επιρροής που δύνανται να ασκούν ως προς την συμπεριφορά αυτή και ότι η διάταξη αυτή, αφενός, τονίζει ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις, με την επιφύλαξη των διευκρινίσεων που δίδονται με την παράγραφο 2, υπόκεινται στο σύνολο των κανόνων της Συνθήκης και, αφετέρου, επιτάσσει στα κράτη μέλη να τηρούν τους κανόνες αυτούς στις σχέσεις τους με τις εν λόγω επιχειρήσεις.

47 Υπό το φως των διαπιστώσεων αυτών, το άρθρο 90, παράγραφος 1, πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι σκοπεί να αποκλείσει τη δυνατότητα των κρατών μελών να επωφεληθούν από τις σχέσεις τους με τις εν λόγω επιχειρήσεις προκειμένου να παρακάμψουν τις απαγορεύσεις άλλων κανόνων της Συνθήκης που απευθύνονται απευθείας σε αυτά, όπως είναι οι απαγορεύσεις των άρθρων 30, 34 και 37, υποχρεώνοντας ή ωθώντας τις επιχειρήσεις αυτές να ακολουθήσουν συμπεριφορά η οποία, ως συμπεριφορά των κρατών μελών, θα αντέβαινε στους εν λόγω κανόνες.

48 Μ' αυτή την προοπτική η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους οι επιχειρήσεις που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος μπορούν κατ' εξαίρεση να μην υπόκεινται στους κανόνες της Συνθήκης.

49 Από τον συνδυασμό των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 90, όπως προσδιορίστηκε το περιεχόμενό τους, προκύπτει ότι η παράγραφος 2 μπορεί να προβληθεί για να δικαιολογήσει την εκ μέρους ενός κράτους μέλους χορήγηση αποκλειστικών δικαιωμάτων που προσκρούουν ιδίως στο άρθρο 37 της Συνθήκης, σε επιχείρηση επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος, εφόσον αυτή δεν μπορεί να εκπληρώσει την ιδιαίτερη αποστολή που της έχει ανατεθεί παρά μόνο με τη χορήγηση τέτοιων δικαιωμάτων και εφόσον η ανάπτυξη του εμπορίου δεν επηρεάζεται σε βαθμό αντίθετο προς το συμφέρον της Κοινότητας.

50 Υπό τις συνθήκες αυτές πρέπει να εξετασθούν τα επιχειρήματα που προέβαλε επικουρικώς η Επιτροπή για να υποστηρίξει ότι οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης δεν πληρούνται εν προκειμένω.

Ως προς το περιεχόμενο της «ιδιαίτερης αποστολής» κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης

51 Η Επιτροπή δεν αμφισβητεί ότι η EDF και η GDF μπορούν να θεωρηθούν ως επιχειρήσεις επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος, κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

52 Η Επιτροπή φρονεί πάντως ότι, όπως προκύπτει ιδίως από την απόφαση Corbeau (προπαρατεθείσα, σκέψη 16), η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει τα μέτρα που αντιβαίνουν στη Συνθήκη παρά μόνο καθόσον αυτά είναι αναγκαία για να μπορεί η οικεία επιχείρηση να εκπληρώσει την αποστολή γενικού οικονομικού συμφέροντος που της έχει ανατεθεί υπό οικονομικώς αποδεκτές συνθήκες και, επομένως, μόνον αν απειλείται η οικονομική επιβίωση της ίδιας της επιχείρησης σε περίπτωση που δεν ληφθούν αυτά τα μέτρα.

53 Το άρθρο άρθρο 90, παράγραφος 2, ως διάταξη που επιτρέπει παρέκκλιση από κανόνες της Συνθήκης, πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Ωστόσο, η συσταλτική ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής της διατάξεως αυτής, την οποία υποστηρίζει η Επιτροπή, δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

54 Πρώτον, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 90, παράγραφος 2, προκύπτει ότι οι παρεκκλίσεις από τους κανόνες της Συνθήκης επιτρέπονται εφόσον είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση της ιδιαίτερης αποστολής που έχει ανατεθεί σε μια επιχείρηση, επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος.

55 Δεύτερον, με την απόφαση της 19ης Μαρτίου 1991, C-202/88, Γαλλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-1223, σκέψη 12), το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 90, παράγραφος 2, επιτρέποντας, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, εξαιρέσεις από τους γενικούς κανόνες της Συνθήκης έχει ως σκοπό να συμβιβάσει το συμφέρον των κρατών μελών να χρησιμοποιούν ορισμένες επιχειρήσεις, ιδίως του δημοσίου τομέα, ως μέσο ασκήσεως οικονομικής ή δημοσιονομικής πολιτικής, προς το κοινοτικό συμφέρον της τηρήσεως των κανόνων του ανταγωνισμού και της διατηρήσεως της ενότητας της κοινής αγοράς.

56 Αφού τα κράτη μέλη έχουν το εν λόγω συμφέρον, δεν μπορεί να τους απαγορευθεί να λαμβάνουν υπόψη, οσάκις προσδιορίζουν τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος τις οποίες αναθέτουν σε ορισμένες επιχειρήσεις, στόχους της οικείας εθνικής πολιτικής και να επιδιώκουν την επίτευξή τους μέσω υποχρεώσεων και δεσμεύσεων που επιβάλλουν στις εν λόγω επιχειρήσεις.

57 Σημειωτέον εξάλλου ότι με την απόφαση Almelo κ.λπ., (προπαρατεθείσα, σκέψη 48), το Δικαστήριο δέχθηκε, στην περίπτωση μιας περιφερειακής επιχειρήσεως επιφορτισμένης με τη διανομή ηλεκτρικού ρεύματος, ότι αποτελεί αποστολή γενικού οικονομικού συμφέροντος κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2, η αδιάκοπη παροχή ηλεκτρικού ρεύματος επί του συνόλου του εδάφους ευθύνης της, σε όλους τους καταναλωτές, τοπικούς διανομείς ή τελικούς χρήστες, στις ποσότητες που ζητούνται, ανά πάση στιγμή με ομοιόμορφα τιμολόγια και υπό συνθήκες που δεν μπορούν να μεταβάλλονται παρά μόνο σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια, εφαρμοζόμενα σε όλους τους πελάτες.

58 Ομοίως, η Επιτροπή, με την απόφαση 91/50/ΕΟΚ, της 16ης Ιανουαρίου 1991, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ [IV/32.732 — IJsselcentrale (IJC) και άλλοι] (ΕΕ L 28, σ. 32), δέχθηκε ότι μια επιχείρηση που έχει ως κύρια αποστολή να φροντίζει για την υπεύθυνη και αποτελεσματική λειτουργία της δημόσιας ηλεκτροδότησης σε εθνικό επίπεδο, με το χαμηλότερο δυνατό κόστος και με αίσθηση κοινωνικής ευθύνης παρέχει υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2.

59 Συνάγεται, επομένως, το συμπέρασμα ότι, για να εξαιρεθεί από την εφαρμογή των κανόνων της Συνθήκης μια επιχείρηση επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος βάσει του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης, αρκεί το στοιχείο ότι η εφαρμογή των κανόνων αυτών εμποδίζει νομικά ή πραγματικά την εκπλήρωση των ιδιαιτέρων υποχρεώσεων που έχουν ανατεθεί στην επιχείρηση αυτή. Δεν είναι απαραίτητο να απειλείται η ίδια η επιβίωση της επιχείρησης.

Ως προς τον εννοιολογικό προσδιορισμό της ιδιαίτερης αποστολής που έχει ανατεθεί στην EDF και την GDF

60 Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το Δημόσιο έχει αναθέσει στην EDF και στην GDF, μέσω διαφόρων νομικών πράξεων, την υποχρέωση να εξασφαλίζουν τον εφοδιασμό της χώρας σε ηλεκτρικό ρεύμα και σε φυσικό αέριο, τηρώντας διάφορες υποχρεώσεις παροχής δημοσίας υπηρεσίας, και να συμβάλλει ενεργά στην εφαρμογή της εθνικής πολιτικής στον τομέα της χωροταξίας και του περιβάλλοντος.

61 Οι υποχρεώσεις παροχής δημοσίας υπηρεσίας που μνημονεύει η Γαλλική Κυβέρνηση είναι η υποχρέωση εφοδιασμού όλων των πελατών, για μεν την EDF στο σύνολο του εθνικού εδάφους και για την GDF στις ζώνες που εξυπηρετεί· η υποχρέωση να εξασφαλίζει τη συνέχεια του εφοδιασμού· η υποχρέωση να αναζητεί τις πλέον ανταγωνιστικές τιμές και το χαμηλότερο κόστος για το κοινωνικό σύνολο· και την υποχρέωση τηρήσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των πελατών.

62 Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η κατάργηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής της EDF και της GDF θα έθετε σε κίνδυνο την προσήκουσα εκπλήρωση πολλών αν όχι όλων αυτών των υποχρεώσεων και θα καθιστούσε δυσχερέστερη αν όχι αδύνατη τη συμβολή των επιχειρήσεων αυτών στην προστασία του περιβάλλοντος και στη χωροταξική διαρρύθμιση που τις βαρύνει.

63 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, από τις υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας που επικαλείται η Γαλλική Κυβέρνηση μόνον αυτές που απορρέουν από νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις μπορούν να συνιστούν ιδιαίτερη αποστολή κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης που έχει ανατεθεί στην EDF και στην GDF.

64 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, εν πάση περιπτώσει, οι δεσμεύσεις στο θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος και της χωροταξίας δεν μπορούν να θεωρηθούν ως ιδιαίτερη αποστολή που έχει ανατεθεί στην EDF και στη GDF καθόσον είναι περισσότερο ή λιγότερο γενικές και επιβάλλονται σε όλους τους επιχειρηματίες.

65 Πράγματι, για να μπορεί μια επιχείρηση να θεωρηθεί ότι είναι επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης, πρέπει η διαχείριση αυτή να της έχει ανατεθεί με πράξη των κρατικών αρχών (βλ. αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 1974, 127/73, BRT, Συλλογή τόμος 1974, σ. 159, σκέψη 20, και της 11ης Απριλίου 1989, 66/86, Ahmed Saeed Flugreisen και Silver Line Reisebüro, Συλλογή 1989, σ. 803, σκέψη 55).

66 Πάντως αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να πρόκειται για νομοθετική ή κανονιστική πράξη. Πράγματι, το Δικαστήριο έχει ήδη δεχθεί ότι μια επιχείρηση μπορεί να επιφορτισθεί με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος βάσει παραχωρήσεως δημοσίου δικαίου (βλ. απόφαση Almelo κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 47). Αυτό ισχύει κατά μείζονα οσάκις χορηγούνται τέτοιες παραχωρήσεις προκειμένου να εξειδικευθούν οι υποχρεώσεις που έχουν επιβληθεί σε επιχειρήσεις, στις οποίες έχει ανατεθεί διά νόμου η διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος.

67 Εν προκειμένω όμως διαπιστώνεται, πρώτον, ότι αυτό ακριβώς συμβαίνει στην περίπτωση της EDF και της GDF. Δυνάμει του άρθρου 36 του νόμου του 1946 οι επιχειρήσεις αυτές, ως δημόσιοι οργανισμοί στους οποίους έχουν μεταβιβασθεί οι παραχωρήσεις των εθνικοποιημένων δραστηριοτήτων ηλεκτρικού ρεύματος ή φυσικού αερίου πρέπει να τηρούν τις διατάξεις των ισχυουσών συγγραφών υποχρεώσεως. Από την πλευρά τους, το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοικήσεως και ενδεχομένως οι τρίτοι διατηρούν όλα τα δικαιώματα που αντλούν από τις εν λόγω συγγραφές υποχρεώσεων και από κάθε άλλη σύμβαση. Εξάλλου το άρθρο 37 του νόμου 1946 προβλέπει ότι καταρτίζονται στερεότυπες συγγραφές υποχρεώσεων με κανονισμούς της δημόσιας διοίκησης.

68 Εν συνεχεία πρέπει να διαπιστωθεί ότι, για να θεωρηθούν οι υποχρεώσεις που επιβάλλονται σε επιχείρηση επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος ως συνιστώσες ιδιαίτερη αποστολή που έχει ανατεθεί στην επιχείρηση, πρέπει να συνδέονται με το αντικείμενο της οικείας υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος και να σκοπούν αμέσως να συμβάλλουν στην ικανοποίηση του συμφέροντος αυτού.

69 Το στοιχείο αυτό δεν συντρέχει στην περίπτωση των υποχρεώσεων στον τομέα του περιβάλλοντος και της χωροταξίας που βαρύνουν επιχειρήσεις επιφορτισμένες με τον εφοδιασμό της χώρας σε ηλεκτρικό ρεύμα και σε φυσικό αέριο εκτός αν πρόκειται για υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στις επιχειρήσεις αυτές και στις δραστηριότητές τους.

70 Η Γαλλική Κυβέρνηση όμως δεν κάνει λόγο στο υπόμνημα αντικρούσεως για καμιά συγκεκριμένη υποχρέωση αυτού του τύπου που βαρύνει την EDF ή τη GDF, αλλ' απλώς υποστηρίζει, χωρίς άλλη διευκρίνιση, ότι η συμβολή των δύο αυτών οργανισμών στην άσκηση της εθνικής πολιτικής στον τομέα του περιβάλλοντος και της χωροταξίας υπερβαίνει τα όρια της απλής τηρήσεως της γενικής ρυθμίσεως.

71 Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. απόφαση Almelo κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 49), τέτοιες υποχρεώσεις ή δεσμεύσεις μπορούν να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση του ζητήματος κατά πόσον οι παρεκκλίσεις από τους κανόνες της Συνθήκης που απαιτείται να δικαιολογηθούν είναι αναγκαίες προκειμένου να δοθεί στην οικεία επιχείρηση η δυνατότητα να εκπληρώσει την αποστολή γενικού συμφέροντος που της έχει ανατεθεί.

72 Όσον αφορά τις υποχρεώσεις παροχής δημοσίας υπηρεσίας που επικαλείται η Γαλλική Κυβέρνηση, πρέπει να σημειωθεί ότι, με το υπόμνημα απαντήσεως, η Επιτροπή δέχθηκε ότι η συγγραφή υποχρεώσεων που προσαρτάται στη μνημονευομένη στη σκέψη 5 της παρούσας απόφασης σύμβαση περί παραχωρήσεως στην EDF του δικτύου γενικής παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, που συνήφθη στις 27 Νοεμβρίου 1958 μεταξύ του δημοσίου και της EDF αναφέρει ρητά την υποχρέωση διανομής σε όλους τους πελάτες (άρθρο 10), την υποχρέωση συνεχούς εφοδιασμού (άρθρο 11) και την υποχρέωση ίσης μεταχειρίσεως των πελατών (άρθρο 24).

73 Η Επιτροπή πάντως αμφισβητεί ότι η υποχρέωση που βαρύνει την EDF να επιδιώκει τις πλέον ανταγωνιστικές τιμές και το κόστος για το κοινωνικό σύνολο απορρέει επίσης από τη συγγραφή υποχρεώσεων.

74 Όσον αφορά την GDF, η Επιτροπή παρατηρεί ότι η Γαλλική Κυβέρνηση αναφέρθηκε γενικώς και αορίστως στις ισχύουσες παραχωρήσεις και συγγραφές υποχρεώσεων χωρίς να επικαλεστεί συγκεκριμένες διατάξεις.

75 Όσον αφορά την προβαλλομένη υποχρέωση που υπέχει η EDF, να επιδιώκει τις πλέον ανταγωνιστικές τιμές και το χαμηλότερο κόστος, πρέπει να σημειωθεί ότι η συγγραφή υποχρεώσεων που συνοδεύει τη σύμβαση παραχωρήσεως της EDF προβλέπει στο άρθρο 17 ανώτατες τιμές που διαφοροποιούνται αναλόγως των περιφερειών και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της παροχής όπως προσδιορίζονται στο άρθρο 24.

76 Δυνάμει του άρθρου 20 της συγγραφής υποχρεώσεων, ο παραχωρησιούχος έχει το δικαίωμα να τροποποιεί τις ανώτατες τιμές προκειμένου να τις προσαρμόζει προς την εξέλιξη της τιμής κόστους όπως προκύπτει από τις διαρθρωτικές αλλαγές είτε της παραγωγής είτε της κατανάλωσης ενέργειας, υπό τον όρο, ιδίως, ότι οι συνολικές εισπράξεις που θα προκύψουν για το σύνολο της χώρας από την τροποποιημένη τιμή δεν θα υπερβεί τις εισπράξεις που πραγματοποιήθηκαν πριν από τις τροποποιήσεις του τιμολογίου και ότι δύο διαδοχικές προσαρμογές πρέπει να απέχουν μεταξύ τους χρονικώς κατά ένα έτος τουλάχιστον.

77 Το άρθρο 22 της συγγραφής υποχρεώσεων ορίζει ότι οι ανώτατες τιμές μπορούν να αναθεωρηθούν κατ' αίτηση του δημοσίου ή του παραχωρησιούχου. Οι αναθεωρήσεις είναι ιδίως δυνατές αν, λόγω της μεταβολής των οικονομικών ή τεχνικών δεδομένων που επέρχεται ανεξάρτητα από τη βούληση του παραχωρησιούχου και δεν αντισταθμίζεται από τις ρήτρες κυμάνσεως των τιμών που επιτρέπουν να λαμβάνεται υπόψη ο πληθωρισμός, σημειώνεται μεταξύ των εξόδων του παραχωρησιούχου και των πόρων του, κατά τη μία ή την άλλη έννοια, έλλειψη ισορροπίας σημαντική και μόνιμη για την ισχύουσα παραχώρηση και αν η δημιουργία νέων μέσων παραγωγής, μεταφοράς ή διανομής βελτιώσει αισθητά και μόνιμα τους όρους εκμεταλλεύσεως της παραχωρήσεως.

78 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι διατάξεις αυτές αναφέρονται μόνο σε προαιρετικές τροποποιήσεις και δεν θεσπίζουν συγκεκριμένη υποχρέωση επιδιώξεως του χαμηλοτέρου κόστους στην άσκηση των συνήθων δραστηριοτήτων του παραχωρησιούχου. Η Επιτροπή προσθέτει ότι η επιδίωξη μιας καλύτερης οικονομικής αποτελεσματικότητας εντάσσεται a priori στους στόχους κάθε επιχειρήσεως και για τον λόγο αυτό είναι αμφίβολο αν μπορεί να αναχθεί σε ιδιαίτερη αποστολή κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης, που έχει ανατεθεί σε μια επιχείρηση επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος.

79 Η Γαλλική Κυβέρνηση φρονεί ότι οι διατάξεις αυτές της συγγραφής υποχρεώσεων δεν αποκλείουν μεν το ενδεχόμενο αυξήσεως των τιμών, πλην όμως είναι σαφές ότι σκοπούν αφενός να συνδέσουν τις τιμές πωλήσεως με τις τιμές κόστους και αφετέρου να ωθήσουν τον παραχωρησιούχο να ελαχιστοποιήσει τις τιμές κόστους προσαρμοζόμενους στις τεχνικές και οικονομικές συνθήκες.

80 Είναι γεγονός ότι οι διατάξεις αυτές καθορίζουν δεσμευτικά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μόνον είναι δυνατή η προσαρμογή ή η αναθεώρηση των ανωτάτων τιμών. Επίσης απαγορεύουν τις πολύ συχνές προσαρμογές που θα είχαν ως αποτέλεσμα την επίτευξη μεγαλυτέρων συνολικών εσόδων υπέρ του παραχωρησιούχου και επομένως θα συνεπάγονταν αύξηση του συνολικού κόστους που βαρύνει το σύνολο των καταναλωτών. Εξάλλου οι αναθεωρήσεις των τιμολογίων προς τα άνω δεν επιτρέπονται παρά μόνο για να αντιμετωπιστεί η αισθητή και διαρκής έλλειψη ισορροπίας στους όρους εκμεταλλεύσεως της παραχωρήσεως.

81 Ωστόσο, τίποτε δεν δείχνει ότι οι ισχύουσες ανώτατες τιμές είναι οπωσδήποτε οι χαμηλότερες δυνατές. Υπό τις συνθήκες αυτές ούτε τα προβλεπόμενα όρια που διέπουν την προσαρμογή των τιμών ούτε αυτά που προβλέπονται για την αναθεώρησή τους προς τα άνω δεν είναι ικανά να εξασφαλίσουν την επίτευξη του στόχου των πλέον ανταγωνιστικών τιμών και του χαμηλοτέρου κόστους.

82 Σημειωτέον περαιτέρω ότι σε περίπτωση αισθητής και διαρκούς βελτιώσεως των όρων εκμεταλλεύσεως της παραχωρήσεως, το άρθρο 22 της συγγραφής υποχρεώσεων προβλέπει απλώς ως προαιρετική την προς τα κάτω αναθεώρηση των ανωτάτων τιμών.

83 Επομένως, οι θεωρήσεις που ανέπτυξε η Γαλλική Κυβέρνηση δεν αρκούν για να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι η EDF υπέχει την υποχρέωση να επιδιώκει τις πλέον ανταγωνιστικές τιμές και το χαμηλότερο κόστος για το κοινωνικό σύνολο.

84 Όσον αφορά τις υποχρεώσεις παροχής δημοσίας υπηρεσίας της GDF, είναι γεγονός, όπως επισήμανε η Επιτροπή ότι με το υπόμνημα αντικρούσεως η Γαλλική Κυβέρνηση τις απαρίθμησε απλώς χωρίς να αναφέρει συγκεκριμένες νομικές πηγές.

85 Η Γαλλική Κυβέρνηση επισήμανε πάντως με το υπόμνημα αντικρούσεως ότι η αποστολή που έχει ανατεθεί στην GDF είναι της ίδιας φύσεως με αυτής που έχει ανατεθεί στην EDF, ότι απορρέει απευθείας από τον νόμο του 1946 και ότι οι υποχρεώσεις δημοσίας υπηρεσίας που βαρύνουν την GDF όπως και αυτές που υπέχει η EDF επαναλαμβάνονται σε παραχωρήσεις και συγγραφές υποχρεώσεων, ιδίως αυτές που προβλέπει το άρθρο 36 του νόμου του 1946.

86 Εξάλλου, ήδη από το προ της ασκήσεως της προσφυγής στάδιο, η Γαλλική Κυβέρνηση είχε υπογραμμίσει ότι με τον νόμο του 1946 παραχωρήθηκαν στην GDF και στην EDF δημόσιες υπηρεσίες υποκείμενες σε ορισμένες ιδιαίτερες υποχρεώσεις. Συγκεκριμένα, απαντώντας στην προειδοποιητική επιστολή η

Γαλλική Κυβέρνηση ανέφερε τις υποχρεώσεις προμηθείας, ίσης μεταχειρίσεως, συνεχούς εφοδιασμού, προσαρμογής των όρων εκμεταλλεύσεως καθώς και την υποχρέωση πωλήσεως στο χαμηλότερο κόστος. Απαντώντας στην αιτιολογημένη γνώμη διευκρίνισε ότι οι υποχρεώσεις αυτές προβλέπονται από διατάξεις των συγγραφών υποχρεώσεως και δεσμεύουν τους φορείς που έχουν αναλάβει τις δημόσιες υπηρεσίες μεταφοράς και διανομής.

87 Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός ότι η Γαλλική Κυβέρνηση δεν παρέσχε διευκρινίσεις ως προς την ακριβή διατύπωση των διατάξεων των συγγραφών υποχρεώσεων και δεν προσκόμισε τα σχετικά κείμενα παρά μόνο με το υπόμνημα ανταπαντήσεως δεν της στερεί τη δυνατότητα να επικαλεστεί τις υποχρεώσεις δημοσίας υπηρεσίας για τις οποίες γίνεται λόγος στην υπό κρίση υπόθεση.

88 Ενόψει των προσκομισθέντων εγγράφων, δηλαδή της συγγραφής υποχρεώσεων για την παραχώρηση του έργου της μεταφοράς φυσικού αερίου με δίκτυο ενόψει της παροχής καυσίμου αερίου η οποία έχει εγκριθεί με διάταγμα του Conseil d'État και προσαρτάται, με τις απαραίτητες προσαρμογές αναλόγως της περιπτώσεως, σε κάθε σύμβαση παραχωρήσεως καθώς και της στερεότυπης συγγραφής υποχρεώσεων για την εκ μέρους των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως παραχώρηση στην GDF του έργου της δημοσίας διανομής φυσικού αερίου που εγκρίθηκε επίσης με διάταγμα βάσει του άρθρου 37 του νόμου του 1946 και προσαρτάται στις συμβάσεις παραχωρήσεως που συνάπτονται με τους δήμους, πρέπει να σημειωθεί ότι η GDF υπέχει τις υποχρεώσεις συνεχούς παροχής (άρθρο 19 των δύο συγγραφών υποχρεώσεων), της παροχής (άρθρο 17 της συγγραφής υποχρεώσεων για τη διανομή) και της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ των συνδρομητών του δικτύου (άρθρο 21 της συγγραφής υποχρεώσεων για τη διανομή).

89 Βάσει των προεκτεθέντων, πρέπει να εξετασθεί κατά πόσο είναι αναγκαία η διατήρηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής της EDF και της GDF, πλην όμως μόνο σε σχέση με τις υποχρεώσεις παροχής δημοσίας υπηρεσίας των οποίων την ύπαρξη απέδειξε η Γαλλική Κυβέρνηση, δηλαδή τις υποχρεώσεις παροχής, συνεχούς εφοδιασμού και ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ των πελατών ή συνδρομητών.

Ως προς την αναγκαιότητα των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής της EDF και της GDF

90 Όπως παρατήρησε το Δικαστήριο κατά την εξέταση του ζητήματος του παραδεκτού, η Γαλλική Κυβέρνηση, ήδη από την προ της ασκήσεως της προσφυγής φάση, διευκρίνισε διά μακρών τους λόγους για τους οποίους φρονεί ότι, σε περίπτωση καταργήσεως των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής της EDF και GDF, οι δύο αυτοί οργανισμοί δεν θα είναι πλέον σε θέση να φροντίζουν για τον εφοδιασμό της χώρας σε ηλεκτρικό ρεύμα και σε φυσικό αέριο, τηρώντως τις οικείες υποχρεώσεος παροχής δημοσίας υπηρεσίας.

91 Ενώπιον του Δικαστηρίου, η Γαλλική Κυβέρνηση επανέλαβε ουσιαστικά τις παρατηρήσεις που είχε αναπτύξει κατά την προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία. Υποστήριξε ιδίως, όσον αφορά την EDF ότι, σε περίπτωση καταργήσεως των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής, ορισμένοι πελάτες θα στρέφονταν στις πλέον ανταγωνιστικές πηγές παραγωγής, αυτές που είναι εξ ορισμού φθηνότερες από την ενέργεια που προσφέρει η EDF, πράγμα που θα είχε ως συνέπεια αφενός είτε να αυξήσει το κόστος εφοδιασμού όλων των άλλων καταναλωτών είτε να βλάψει τη χρηματοοικονομική ισορροπία του οργανισμού και αφετέρου να υπονομεύσει την ισότητα μεταχειρίσεως. Εξάλλου θα ήταν οικονομικά αδύνατο να διατηρηθεί εις βάρος της EDF η υποχρέωση παροχής έναντι πελατών οι οποίοι θα ήταν ελεύθεροι να προμηθευτούν ηλεκτρικό ρεύμα από άλλη επιχείρηση.

92 Όσον αφορά το φυσικό αέριο, η Γαλλική Κυβέρνηση υπογράμμισε ότι, σε περίπτωση καταργήσεως των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής της GDF, οι επιχειρηματίες θα είχαν την τάση να στραφούν, προκειμένου να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους, προς τις αγορές που θα πρόσφεραν τις καλύτερες τιμές σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή και να αγνοήσουν τις μακροπρόθεσμες συμβάσεις, πράγμα που θα δημιουργούσε υψηλό κίνδυνο διακοπής του εφοδιασμού της χώρας σε φυσικό αέριο. Εξάλλου, αν η υποχρέωση επιτεύξεως της ασφάλειας εφοδιασμού της χώρας καθώς και η υποχρέωση παροχής στις ζώνες ευθύνη της εξακολουθούσαν να

βαρύνουν την GDF, θα κινδύνευε η οικονομική υπηρεσία του οργανισμού, δεδομένου ότι οι απευθείας εισαγωγείς θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν μεμονωμένες αγορές σε πολύ χαμηλές τιμές και, σε περίπτωση κρίσεως, να στραφούν προς την GDF που θα είχε την υποχρέωση να τους εφοδιάσει. Οι επιχειρηματίες αυτοί θα είχαν δηλαδή τη δυνατότητα να εφοδιαστούν υπό καλύτερους όρους σε σύγκριση με την GDF μέσω βραχυπροθέσμων αγορών, πράγμα που θα συνιστούσε αθέμιτο ανταγωνισμό έναντι του δημοσίου φορέα, ο οποίος θα έφερε μόνος το βάρος της διαρκούς αυξήσεως του κόστους που συνδέεται με τη μακροπρόθεσμη πολιτική ασφάλειας του εφοδιασμού, κόστος το οποίο αναπόφευκτα θα μετακυλιόταν στους πελάτες της GDF και θα προκαλούσε οπωσδήποτε απώλεια πελατών για την επιχείρηση.

93 Η Επιτροπή επέλεξε να μη λάβει θέση επί του σημείου αυτού και επικέντρωσε τις προφορικές παρατηρήσεις της επί των νομικών θεωρήσεων που εξετάστηκαν πιο πάνω. Κατά τα λοιπά, υποστήριξε ότι η Γαλλική Κυβέρνηση φέρει το βάρος να αποδείξει ότι πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 90, παράγραφος 2, πλην όμως δεν απέδειξε ούτε ότι η κατάργηση των επιδίκων αποκλειστικών δικαιωμάτων θα έθετε σε κίνδυνο την οικονομική επιβίωση της EDF και της GDF ούτε ότι δεν υπάρχουν άλλα μέτρα, λιγότερο περιοριστικά, που θα καθιστούσαν δυνατή την τήρηση των εν λόγω υποχρεώσεων.

94 Πρέπει βεβαίως να σημειωθεί ότι, δεδομένου ότι πρόκειται για παρέκκλιση από θεμελιώδεις κανόνες της Συνθήκης, το κράτος μέλος που επικαλείται το άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης οφείλει να αποδείξει ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής της διατάξεως αυτής.

95 Ωστόσο, όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο στις σκέψεις 53 έως 59 της παρούσας απόφασης και αντίθετα με την άποψη της Επιτροπής, για να θεωρηθεί ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης, δεν απαιτείται να απειλείται η οικονομική επιβίωση της επιχειρήσεως που είναι επιφορτισμένη με τη διαχείριση υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος. Αρκεί το γεγονός ότι, σε περίπτωση καταργήσεως των επιδίκων δικαιωμάτων, ματαιώνεται η εκπλήρωση της ιδιαίτερης αποστολής που έχει ανατεθεί στην επιχείρηση, όπως αυτή προσδιορίζεται από τις υποχρεώσεις παροχής δημοσίας υπηρεσίας που βαρύνουν την επιχείρηση.

96 Εξάλλου, όπως προκύπτει από την απόφαση Corbeau, (προπαρατεθείσα, σκέψεις 14 έως 16), οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 90, παράγραφος 2, πληρούνται αν η διατήρηση των δικαιωμάτων αυτών είναι αναγκαία για να δοθεί η δυνατότητα στον δικαιούχο να εκπληρώσει την αποστολή γενικού οικονομικού συμφέροντος που του έχει ανατεθεί, υπό συνθήκες οικονομικά αποδεκτές.

97 Είναι όμως αναμφισβήτητο ότι, σε περίπτωση καταργήσεως των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής, ορισμένοι καταναλωτές θα στρέφονταν στις αλλοδαπές αγορές προκειμένου να εφοδιαστούν και ορισμένοι παραγωγοί ή εξαγωγείς θα πήγαιναν να πουλήσουν εκεί τα προϊόντα τους όταν οι εφαρμοζόμενες τιμές είναι αντιστοίχως χαμηλότερες και υψηλότερες από αυτές που εφαρμόζουν η EDF και η GDF. Πράγματι αυτή η δυνατότητα αποτελεί έναν από τους κυρίους στόχους του ανοίγματος της αγοράς.

98 Αν ληφθούν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ηλεκτρικού ρεύματος και του φυσικού αερίου και δη της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής τους, είναι εξίσου προφανές ότι το άνοιγμα της αγοράς θα προκαλούσε ουσιαστικές μεταβολές στη διαχείριση των βιομηχανιών αυτών και ιδίως όσον αφορά την εκπλήρωση των υποχρεώσεων παροχής, συνεχούς εφοδιασμού και ίσης μεταχειρίσεως των πελατών ή συνδρομητών.

99 Η Επιτροπή δεν αμφισβήτησε εξάλλου αυτή την πραγματικότητα αλλά αρκέστηκε να απαριθμήσει με γενικότητες ορισμένα μέτρα αντικαταστάσεως των επιδίκων δικαιωμάτων που θα μπορούσαν να ληφθούν όπως είναι η επιδότηση ή η εξίσωση των εξόδων που συνδέονται με τις υποχρεώσεις δημόσιας υπηρεσίας.

100 Ωστόσο, η άποψη αυτή της Επιτροπής δεν λαμβάνει καθόλου υπόψη τις ιδιαιτερότητες του εθνικού συστήματος εφοδιασμού σε ηλεκτρικό ρεύμα (ιδίως τη σημασία της πυρηνικής παραγωγής) και σε φυσικό αέριο (ιδίως την έλλειψη εθνικών αποθεμάτων φυσικού αερίου), που επισήμανε η Γαλλική

Κυβέρνηση. Εξάλλου η Επιτροπή δεν εξέτασε συγκεκριμένα αν τα μέσα που προτείνει θα έδιναν τη δυνατότητα στην EDF και στην GDF να εκπληρώσει την αποστολή γενικού οικονομικού συμφέροντος που τους έχει ανατεθεί τηρώντας όλες τις υποχρεώσεις και δεσμεύσεις που τις βαρύνουν και των οποίων η Επιτροπή δεν αμφισβήτησε ούτε το εύλογον ούτε το νόμιμον.

101 Βεβαίως, όταν ένα κράτος μέλος επικαλείται το άρθρο 90, παράγραφος 2, οφείλει να αποδείξει ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπει η διάταξη αυτή, πλην όμως αυτό το βάρος αποδείξεως δεν φθάνει μέχρι του σημείου να υποχρεούται το κράτος αυτό, όταν εκθέτει εμπεριστατωμένα τους λόγους για τους οποίους θεωρεί ότι, σε περίπτωση καταργήσεως των βαλλομένων μέτρων, θα κινδύνευε η εκπλήρωση αποστολής γενικού οικονομικού συμφέροντος υπό συνθήκες οικονομικά αποδεκτές, να αποδείξει περαιτέρω κατά τρόπο θετικό ότι κανένα άλλο νοητό μέτρο, εξ ορισμού υποθετικό, δεν μπορεί να εξασφαλίσει την εκπλήρωση της εν λόγω αποστολής υπό τους ίδιους όρους.

102 Πράγματι, στο πλαίσιο της εκδικάσεως μιας προσφυγής λόγω παραβάσεως του άρθρου 169 της Συνθήκης, η Επιτροπή φέρει το βάρος να αποδείξει την ύπαρξη της προσαπτομένης παραβάσεως και να προσκομίσει στο Δικαστήριο τα στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να εξετάσει αυτό αν συντρέχει η εν λόγω παράβαση (βλ. απόφαση της 25ης Μαΐου 1982, 96/81, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, Συλλογή 1982, σ. 1791, σκέψη 6).

103 Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι ο σκοπός της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας που προβλέπει το άρθρο 169 της Συνθήκης είναι να δώσει τη δυνατότητα στο κράτος μέλος να συμμορφωθεί αυτοβούλως προς τις απαιτήσεις της Συνθήκης ή ενδεχομένως να του δώσει την ευκαιρία να δικαιολογήσει τη στάση του (βλ. κατ' αυτή την έννοια την απόφαση της 18ης Μαρτίου 1986, 85/85, Επιτροπή κατά Βελγίου, Συλλογή 1986, σ. 1149, σκέψη 11). Αυτό ακριβώς έπραξε η Γαλλική Κυβέρνηση, προβάλλοντας ήδη με την απάντηση στην προειδοποιητική επιστολή της Επιτροπής ορισμένα επιχειρήματα, ικανά να δικαιολογήσουν τη διατήρηση των επιδίκων αποκλειστικών δικαιωμάτων βάσει ιδίως του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

104 Η αιτιολογημένη γνώμη πρέπει να εκθέτει με λογική πληρότητα και λεπτομερώς τους λόγους που ώθησαν την Επιτροπή να σχηματίσει την πεποίθηση ότι το συγκεκριμένο κράτος μέλος παρέβη υποχρέωση που υπέχει από τη Συνθήκη (βλ. ιδίως απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1996, C-289/94, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1996, σ. I-4405, σκέψη 16). Εν προκειμένω οι σχετικοί λόγοι που επικαλέστηκε η Επιτροπή ήταν κυρίως νομικές θεωρήσεις βάσει των οποίων οι δικαιολογίες που προέβαλε η Γαλλική Κυβέρνηση δεν ήταν λυσιτελείς.

105 Το αντικείμενο του δικογράφου της προσφυγής που ασκεί ενδεχομένως η Επιτροπή είναι να εκθέσει, σε σχέση με την προηγηθείσα διαδικασία, τις αιτιάσεις επί των οποίων η Επιτροπή καλεί το Δικαστήριο να αποφανθεί καθώς και, τουλάχιστον συνοπτικά, τα πραγματικά και νομικά στοιχεία επί των οποίων στηρίζονται οι αιτιάσεις αυτές (βλ. ιδίως την απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδας, προπαρατεθείσα, σκέψη 28). Εν προκειμένω η Επιτροπή αρκέστηκε και πάλι κατά τα ουσιώδη σε μια καθαρά νομική επιχειρηματολογία.

106 Αφού όμως το πλαίσιο της διαφοράς οριοθετείται κατ' αυτόν τον τρόπο, το Δικαστήριο οφείλει να περιοριστεί σε μια κρίση όσον αφορά το βάσιμο των νομικών ισχυρισμών που προέβαλε η Επιτροπή. Το Δικαστήριο δεν είναι βεβαίως αρμόδιο, βάσει των γενικών παρατηρήσεων που διατυπώθηκαν στο στάδιο του υπομνήματος απαντήσεως, να προβεί σε εκτίμηση που θα περιλαμβάνει κατ' ανάγκη εκτίμηση οικονομικών, χρηματικών και κοινωνικών δεδομένων, των μέτρων που θα μπορούσε να υιοθετήσει ένα κράτος μέλος προκειμένου να εξασφαλίσει την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου στο εθνικό έδαφος, τη συνέχεια του εφοδιασμού και την ίση μεταχείριση μεταξύ των πελατών και των συνδρομητών.

107 Βάσει των προεκτεθέντων και ιδίως λαμβανομένου υπόψη ότι το Δικαστήριο δεν δέχθηκε τη νομική προσέγγιση επί της οποίας στηρίχθηκαν τόσο η αιτιολογημένη γνώμη όσο και το δικόγραφο της προσφυγής της Επιτροπής, το

Δικαστήριο δεν είναι σε θέση να προβεί, στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, στην εξέταση του ζητήματος αν η Γαλλική Δημοκρατία, διατηρώντας τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής της EDF και της GDF, υπερέβη πράγματι τα όρια του μέτρου που είναι αναγκαίο προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στους εν λόγω οργανισμούς να εκπληρώσουν, υπό συνθήκες οικονομικώς αποδεκτές, την αποστολή γενικού οικονομικού συμφέροντος που τους έχει ανατεθεί.

108 Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι, για να μπορούν να εξαιρεθούν τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής της EDF και της GDF από την εφαρμογή των κανόνων της Συνθήκης, βάσει του άρθρου 90, παράγραφος 2 αυτής, πρέπει περαιτέρω να μην επηρεάζεται η ανάπτυξη του εμπορίου σε βαθμό ο οποίος θα αντέκειτο προς το συμφέρον της Κοινότητας.

Ως προς το αν επηρεάζεται η ανάπτυξη του ενδοκοινοτικού εμπορίου

109 Με το υπόμνημα αντικρούσεως, η Γαλλική Κυβέρνηση εξέθεσε, χωρίς να αντικρουσθεί από την Επιτροπή ότι, παρά την ύπαρξη των εν λόγω δικαιωμάτων, ο τομέας της ηλεκτρικής ενέργειας στη Γαλλία ενσωματώθηκε πλήρως στην ευρωπαϊκή αγορά, μάλιστα δε στο πλαίσιο της Ενώσεως για τον συντονισμό της παραγωγής και της μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρώπη (UCPTE), από της ιδρύσεως της Ενώσεως αυτής το 1951, συμμετείχε στην ανάπτυξη του εμπορίου ενέργειας μεταξύ μεγάλων δικτύων. Η Γαλλική Κυβέρνηση υπογράμμισε ότι το εμπόριο αυτό μεταξύ μεγάλων δικτύων αντιπροσώπευε περί το 10 % της συνολικής κατανάλωσης της Κοινότητας των Δώδεκα και είναι το μόνο που αποτελεί αντικείμενο κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως, στο πλαίσιο της οδηγίας 90/547/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1990, για την διαμετακόμιση ηλεκτρικής ενέργειας μέσω των μεγάλων δικτύων (ΕΕ L 313, σ. 30).

110 Όσον αφορά το φυσικό αέριο, η Γαλλική Κυβέρνηση παρατήρησε ότι το 1992 καλύφθηκε με εισαγωγές σε ποσοστό άνω του 90 % της γαλλικής καταναλώ-

σεως από το οποίο το 14 % προερχόταν από τις Κάτω Χώρες και υποστήριξε ότι δεν είναι τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής της GDF που εμποδίζουν τις περαιτέρω εισαγωγές από άλλα κράτη μέλη της Κοινότητας αλλά ο περιορισμός των αποθεμάτων και η στάση που τηρούν οι χώρες-εξαγωγείς.

111 Με το δικόγραφο της προσφυγής η Επιτροπή περιορίστηκε να επισημάνει αυτή την προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης και παρατήρησε, χωρίς άλλη διευκρίνιση με το υπόμνημα απαντήσεως, ότι η κατάργηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής θα έχει ως συνέπεια να επιτρέψει και να ευνοήσει την ανάπτυξη του εμπορίου προς το συμφέρον της Κοινότητας.

112 Ο ισχυρισμός αυτός όμως δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι, λόγω των αποκλειστικών δικαιωμάτων εισαγωγής και εξαγωγής της EDF και της GDF, το ενδοκοινοτικό εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου αναπτύχθηκε και εξακολουθεί να αναπτύσσεται σε βαθμό αντίθετο προς το συμφέρον της Κοινότητας.

113 Πράγματι, λαμβανομένων υπόψη των εξηγήσεων της Γαλλικής Κυβερνήσεως, η Επιτροπή όφειλε, προκειμένου να αποδείξει την ύπαρξη της προσαπτομένης παραβάσεως, να προσδιορίσει, υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου, το συμφέρον της Κοινότητας από τη σκοπιά του οποίου πρέπει να εκτιμηθεί η ανάπτυξη του εμπορίου. Πρέπει να σημειωθεί συναφώς ότι το άρθρο 90, παράγραφος 3, της Συνθήκης ρητώς επιβάλλει στην Επιτροπή την υποχρέωση να μεριμνά για την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου και να απευθύνει εφόσον είναι ανάγκη κατάλληλες οδηγίες ή αποφάσεις προς τα κράτη μέλη.

114 Εν προκειμένω ο προσδιορισμός αυτός ήταν τόσο περισσότερο επιβεβλημένος καθόσον οι μόνες κοινοτικές πράξεις που αφορούν άμεσα το εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, δηλαδή η οδηγία 90/547 και η οδηγία 91/296/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 31ης Μαΐου 1991, για τη διαμετακόμιση

φυσικού αερίου μέσω των μεγάλων δικτύων (ΕΕ L 147, σ. 37), αναφέρουν ρητά, στην έκτη και στην όγδοη αιτιολογική σκέψη αντιστοίχως, ότι διεξάγεται σημαντικό εμπόριο ηλεκτρικής ενεργείας και φυσικού αερίου μεταξύ των μεγάλων ηλεκτρικών δικτύων υψηλής τάσης και των μεγάλων δικτύων αγωγών αερίου υψηλής πιέσεως των ευρωπαϊκών χωρών, η σημασία του οποίου αυξάνεται από έτος σε έτος.

115 Δεδομένου ότι η Επιτροπή διευκρίνισε ρητά ότι η προσφυγή της αφορά μόνο τα αποκλειστικά δικαιώματα εισαγωγής και εξαγωγής και όχι άλλα δικαιώματα που ισχύουν στον τομέα της μεταφοράς και της διανομής, όφειλε ιδίως να αποδείξει πώς, ελλείψει κοινής πολιτικής στον συγκεκριμένο τομέα, είναι δυνατή η ανάπτυξη αμέσων συναλλαγών μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών, παράλληλα με την ανάπτυξη των συναλλαγών μεταξύ μεγάλων δικτύων, αν δεν υπάρχει ιδίως δικαίωμα προσβάσεως αυτών των παραγωγών και των καταναλωτών στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής.

116 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι η προσφυγή της Επιτροπής πρέπει να απορριφθεί.

Επί των δικαστικών εξόδων

117 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχεικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ηττήθηκε πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 4, του ίδιου κανονισμού τα κράτη μέλη και τα όργανα που παρενέβησαν στη δίκη φέρουν τα δικά τους δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Καταδικάζει την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στα δικαστικά έξοδα.

3) Το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βόρειας Ιρλανδίας καθώς και η Ιρλανδία που παρενέβησαν φέρουν τα δικά τους δικαστικά έξοδα.

Rodríguez Iglesias Gulmann Ragnemalm Wathelet

Mancini Moitinho de Almeida Kapteyn Murray

Edward Puissochet Hirsch Jann Sevón

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 23 Οκτωβρίου 1997.

Ο Γραμματέας Ο Πρόεδρος

R. Grass G. C. Rodríguez Iglesias